

# ТЕМА №1 ВЪВЕДЕНИЕ В ИКОНОМИКАТА НА ПРЕДПРИЯТИЕТО

## 1. Същност на икономиката на предприятието - икономически системи.

**А) Свободна пазарна икономика** - свързва се с това, че всеки предприемач може сам да реши какво, къде и как да произвежда и всеки наемен работник може свободно да избира своето работно място. Тук предприемачите и наемните работници трябва да се стремят към най-висока печалба, респективно най - висока заплата. Ролята на държавата се свързва със създаването на съответните рамки чрез необходимите закони.

Предимствата на тази система са:

- предприемчивият човек, може да се разгърне свободно;
- налице е по-голяма мотивацията, прогрес, повишаване на жизнения стандарт чрез конкуренция и частна собственост;

Недостатъците на системата се свързват с:

- ощетяване на интересите на икономически и социално слабите,възрастните, безработните, болните и др.
- изоставяне на необходимите, но неносещите печалба производства (пътища, водоснабдяване, газоснабдяване и др.)

**Б)Социална пазарна икономика** - при нея има свободни предприемачески решения. Средствата за производство може да са частна собственост. Ценообразуването е свободно. Работниците свободно избират образованието и професията си. Отличителна черта тук е, че държавата се намесва в стопанския процес чрез много мероприятия:

- насърчава заселването и създаването на нови предприятия чрез данъчни облекчения;

- насърчава износа; спестявания; инициативност;

- защитава икономически слабите - осигуряване на безработните, болните; пенсионно осигуряване;

- Полагат се грижи за комуналните и културните потребности - пътища, училища, установяване на някои цени, не от пазара, а от държавата (хляб ток и др.)

**В) Еколого-социална пазарна икономика** - при нея наред с условията на икономическата рамка обособена от държавата в социално-пазарната икономика се включват и законите за опазване на

околната среда (катализатори на колите; аерозолни опаковки; без изкуствени торове; без атомни електроцентрали и др.)

**Г) Централно управлявана икономика** - тук икономическия процес се планира и управлява от едно централно държавно място. Предприятията провеждат държавни планове и не вземат самостоятелни решения. Частната собственост върху средствата за производство не е разрешена. Ценообразуването е фиксирано. Няма свободен пазар и силно е ограничена индивидуалната свобода на човека по отношение на образование, професия, работно място (няма безработни, няма стоки, има пари, по-силните експлоатират по-слабите).

**Д) Планова икономика** - Китай, Куба - подобна е на централно-управляваната, но предприятията могат в определени рамки да вземат решения за производството, с оглед желанията на потребителите.

## **2. Икономиката на предприятието като наука - същност, роля и значението.**

Икономиката като наука има за обект на изследване и анализ икономическата система като цяло заедно с нейните подсистеми на различни равнища на управление, а за предмет - икономическите закони, закономерности и особеностите на тяхното проявление в конкретния обект.

Според равнището и обхвата на обекта - икономическите явления и процеси и тяхното проявление на различните равнища, икономическите науки се обособяват като:

**Макроикономически** - макроикономиката е икономическа теория, която изучава развитието на икономиката като цяло в една държава. Тя обяснява: растежа на производството в държавата; Икономическата нестабилност или просперитет; влиянието на външните икономически отношения върху развитието на националната икономика и др.

**Отраслови** - тук се включват икономиките на индустрията, на селското стопанство, на строителството, на търговията, на транспорта, и др.

**Микроикономически** - микроикономиката е икономическата теория, която изучава икономическите явления и процеси в предприятията, фирмите и пазарите, хората, домакинствата, като дава определения за основните понятия и знания, свързани с: теория на търсенето и правенето на избор; теория на производството на предприятието на стоки на пазара; теория на пазарите за суровини и материали; теория на пазара за благосъстоянието на хората.

Икономиката на предприятието сред система от икономически науки по своята същност представлява система от икономически знания за създаването, изграждането, стартирането и развитието на стопанските

организации и предприятия.

### **3 Икономиката на предприятието - обект и предмет.**

#### **3.1. Обект на икономиката на предприятието.**

Основен обект на икономиката на предприятието е предприятието с неговите поделения, цехове и участници, които формират неговата вътрешна среда и връзките, отношенията му с другите предприятия и институции, които формират неговата външна среда.

Предприятието е самостоятелна производствено-стопанска единица, юридическа личност, основна структурна и икономическа единица в националното стопанство. То разполага с необходимото имущество и кадри, на входа получава необходимите ресурси, осъществява производствения процес и на изхода реализира продукцията или услуги с цел печалба или задоволяване на определени потребности.

#### **3.2. Диференциация на предприятията.**

Многообразието и качествените различия между предприятията е наложило те да се диференцират съобразно следните критерии:

Според предмета на дейност - производствени, сервиси, търговски;

Според формата на собственост - индивидуални, семейни, колективни, кооперативни публични;

**3.3. Предмет на икономиката на предприятието** - това са икономическите закони и закономерности, особеностите на тяхното проявление при стартиране и развитие на стопанската дейност в предприятието.

Те са отражение на общо икономическите закони, които най-общо коментират двата полюса на икономиката - производството и потреблението. Няма потребление без производство, защото природата не ни дава в готов вид онова, от което ние се нуждаем, но няма и производство, защото то ще бъде ненужно. В този смисъл:

Производството е сфера на икономиката, която преобразува ресурси в продукти. Няма значение дали става въпрос за материални или за нематериални полезни неща - и едните и другите струват ресурс (пари и материали).

Ресурсите е всичко което се използва - труд, природни дадености и капитал, за да се произведе продукт. Те са предварително условие, за да съществува икономическата система.

Продуктът е всичко, което е на изхода на производствено - стопанска единица и е необходимо за потребностите на хората или за по - нататъшно производство.

Потреблението е процес на задоволяване на потребностите на хората, които купуват това, от което се нуждаят според доходите си. В разменно-разпределителния процес, т. е. в пазара, става връзката между производството и потреблението, в която постоянно се срещат търсенето и предлагането на стоки и услуги.

Следователно, икономиката на предприятието има за обект и предмет не отделно абстрактно предприятие, а конкретна икономическа и структурна единица е още по-конкретна производствено стопанска дейност, която осъществяват икономически обособените производствено-стопански единици.

Стопанската дейност е проява на трудовата дейност, насочена към производство на блага и услуги за задоволяване на обществените потребности.

**4. Основните движещи икономически сили** на всеки вид производствена дейност са:

Как да справим с оскъдността на разполагаемите ресурси;

Как да се използват най-ефективно ресурсите;

Как да се получи максимална печалба и разпределение на произведените стоки.

„Какво?“, „Как?“ и „За кого?“ са основните въпроси на всяка производствена единица, на които тя трябва да отговори независимо от формата на нейната организация и собственост.

В условията на пазарната икономика тези проблеми се решават с помощта на система от цени и пазари и следователно чрез съгласуване между търсене и предлагане.

Какво да се произвежда и в какви количества да се произвежда се решава от потребителите, които в зависимост от своите предпочитани и доходи определят търсенето на даден продукт.

Как да се произвежда? Този проблем се допълва и от въпроса то кого, с какви ресурси и каква технологии да се произвежда.

За кого да се произвежда? т. е., за кого са предназначени произведените продукти и как ще се разпределят между отделните индивиди и домакинства. Равновесието в крайна сметка се определя от взаимодействието между търсене и предлагане на продукти на пазара. Именно в тази ниша трябва да търси своето място всеки производител.

## **5 Икономически участници**

Икономическите участници при пазарното стопанство са тези, от които зависи как ще се хармонизира (доколкото е възможно) проблемът между нарастващите потребности и ограничените ресурси.

Това са както отделните стопански организации, предприятия и фирми, така и отделните домакинства и семейства. Тези участници, от една страна, осъществяват производствена дейност, а от друга,

потреблението на произведените материали блага, като производственото потребление е приоритет на производителите, а личното потребление с цел задоволяване на индивидуални потребности на домакинствата.

Основната цел на икономиката е производството на материални блага, които да служат за задоволяване на различни потребности. Много от благата обаче се произвеждат в излишък и това налага някои от участниците в икономиката да се опитат да предизвикат интерес от страна на купувачите.

Всички ние сме икономически участници, а всеки един човек има многообразни потребности:

а) жизнено необходими - храна, вода, защита от природни действия;

б) луксозни - модерно облекло, модерен GSM и др.;

в) културни - посещение на театър, четене на книга, слушане на музика и др.

Икономиката е тази, която трябва да задоволи потребностите на икономическите участници. Поради това, днес може да се каже, че: икономиката е съвкупност на оборудване и дейности за "събуждане" на потребности и планирано задоволяване на човешките нужди. Но в същото време има много потребности, които не могат да бъдат задоволени чрез икономиката (пример: потребността да се разговаря с другите или да се получи признание от тях; потребността свободно да се изказва или да се участва в управлението. Помислете дали тези потребности по някакъв начин са свързани с икономиката.)

## **6 Разделението на труда като предпоставка за модерно развитие на икономиката.**

Първоначално човек е бил в състояние на особен принуда да задоволи чрез работа всички свои потребности от първа необходимост. Още в самото начало на историята на човечеството започва специализацията (обработка на земя, лов). Тази специализация се развива бързо (кожухар, шивач, пивовар, колар), но това усложнява размяната на блага, тъй като се налага извършването на редица междинни сделки до получаването на крайния продукт (за появата на парите - бартер, монета, книжни пари, съвременни парични знаци)

По този начин размяната се разделя на две части:

- продажба - стока срещу пари;

- покупка - пари срещу стока.

Така възниква модерната икономика, вследствие на обособеното търсене и предлагане. Срещите на търсенето и предлагането определят като "пазар". Обособяването на пазарите обуславя и пълното разделение на труда, именно:

Вертикално - тук специализираните предприятия следват едно след друго (пример: овцевъдство - Търговия на едро; транспорт - текстилно предприятие - ТЕ, транспорт - шивашка фабрика - ТЕ, ТД - консумация); осъществява се на различни равнища.

Хоризонтално - при него предприятията си оказват услуги на едно и също стопанско равнище (мебели за кухня, за спалня офис мебели, училищни мебели, градинска мебел); осъществява се на едно равнище.

Международно разделение на труда.